

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛІСТИКА; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.3/.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-2-12>

Карчевський Микола Віталійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ,
головний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального права,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В.Сташиса
Національної академії правових наук України
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2693-3592>

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ (2013–2023)¹

Ефективне кримінально-правове регулювання в умовах війни набуває виняткової значимості, перемога потребує раціонального використання соціальних ресурсів. Якісне оновлення методів роботи з даними є одним з головних векторів розвитку сучасної науки. Широке впровадження інформаційних технологій практично у всі сфери соціального буття забезпечує формування значних обсягів даних, створює унікальні можливості для аналізу суспільних процесів.

Обґрунтування положень про злочинність, її причини, особистість злочинця, заходи запобігання, яке передбачає методологічно послідовне отримання нових знань з даних, що збираються та обробляються автоматизовано, запропоновано називати обчислювальне кримінологічне аргументування.

Здійснено демонстрацію можливостей обчислювального кримінологічного аргументування на прикладі розробленого он-лайн інструменту аналізу статистичних даних. Проведено аналіз впливу військової агресії рф на протидію злочинності в Україні в площині ефективного використання соціальних ресурсів для боротьби зі злочинністю.

Встановлено: необхідність підвищення ефективності протидії шахрайству, незаконному обігу наркотиків, корупційним проявам, завідомо неправдивим повідомленням про небезпеку, підробці документів; зростання значимості комплексного реагування на проблему військових, які вчиняють кримінальні правопорушення; поступове збільшення частки звільнених від покарання за незаконні дії зі зброєю, що актуалізує проблему лібералізації законного обігу зброї; невідповідність цілей та прогнозів соціальних ефектів криміналізації тенденціям практичного кримінально-правового регулювання (ст.ст. 436-2, 111-1 КК); ознаки примітивізація протидії злочинності.

Робота зі статистичними даними виявила істотні недоліки чинної системи збирання та аналізу даних про протидію злочинності. Критично важливим є вдосконалення інформаційного забезпечення кримінально-правового регулювання. Запропоновано, створення комплексної системи інформаційного забезпечення кримінально-правового регулювання та розвиток альтернативної системи оцінки ефективності діяльності правоохоронних та судових органів, яка не базується на аналізі даних офіційної статистики.

Ключові слова: протидія злочинності, кримінальна статистика, ефективність протидії злочинності, обчислювальне кримінологічне аргументування, шахрайство, глорифікація агресора, колабораційна діяльність, кримінальне право, кримінальна відповідальність .

¹ Статтю підготовлено в межах реалізації грантового проєкту 2022.02/0048 «Раціоналізація протидії злочинності в Україні». Кембридж – НФДУ 2022. Індивідуальні гранти на проведення досліджень (розробок) для українських вчених (за підтримки Кембриджського університету)

Karchevskiy Mykola. COMBATING CRIME IN THE CONDITIONS OF WAR: ANALYSIS OF STATISTICAL DATA (2013–2023)

Effective criminal law regulation in the conditions of war acquires exceptional importance, victory requires rational use of social resources. Qualitative updating of methods of working with data is one of the main vectors of the development of modern science. The wide implementation of information technologies in almost all spheres of social existence ensures the formation of significant volumes of data, creates unique opportunities for the analysis of social processes.

The substantiation of provisions about crime, its causes, the personality of the criminal, prevention measures, which involves methodologically consistent acquisition of new knowledge from data collected and processed automatically, is proposed to be called computational criminological reasoning.

The possibilities of computational criminological reasoning were demonstrated using the example of the developed online statistical data analysis tool. An analysis of the impact of the Russian military aggression on the fight against crime in Ukraine was carried out in the area of effective use of social resources to fight crime.

It was established: the need to increase the effectiveness of combating fraud, illegal drug trafficking, corruption, knowingly false reports of danger, forgery of documents; growing importance of a complex response to the problem of military personnel who commit criminal offenses; a gradual increase in the share of those exempted from punishment for illegal actions with weapons, which actualizes the problem of liberalization of the legal circulation of weapons; inconsistency of goals and forecasts of social effects of criminalization with the trends of practical criminal law regulation (Articles 436-2, 111-1 of the Criminal Code); signs crime prevention primitivization.

Work with statistical data revealed significant shortcomings of the current system of collecting and analyzing data on combating crime. It is critically important to improve the information provision of criminal law regulation. It is proposed to create a complex information support system for criminal law regulation and develop an alternative system for evaluating the effectiveness of law enforcement and judicial bodies, which is not based on the analysis of official statistical data.

Key words: *crime prevention, criminal statistics, effectiveness of crime prevention, computational criminological reasoning, fraud, glorification of the aggressor, collaborative activity, criminal law, criminal liability.*

Вступ. Для ефективної відсічі агресії рф, перемоги, відновлення мирного життя та подальшого укріплення позицій України виняткове значення має чітке функціонування механізмів реалізації законодавства про кримінальну відповідальність. Перспектива реінтеграції тимчасово окупованих територій додає актуальності цій задачі. Забезпечення реалізації норм законодавства про кримінальну відповідальність вимагає значних ресурсів (соціальних, матеріальних, професійних тощо). Проблема ефективного кримінально-правового регулювання в умовах війни набуває виняткової значимості, перемога потребує раціонального використання соціальних ресурсів. Саме тому визначення напрямів реалізації кримінально-правової політики має враховувати відповідність між фактичними результатами протидії злочинності та обсягом ресурсів, використаних для забезпечення кримінально-правового реагування.

Інфографіка до статті

З позицій раціональної парадигми кримінального права ефективними законодавчими рішеннями у сфері кримінально-правового регулювання слід вважати ті, що забезпечують баланс соціальної значимості охоронюваних благ та обґрунтованого обсягу необхідних соціальних видатків, а саме того обсягу видатків, який держава та суспільство можуть виділити на забезпечення кримінально-правового регулювання. Ефективними рішеннями на правозастосовному рівні кримінально-правового регулювання слід вважати ті, які прийняті відповідно до чинного законодавства та вимагають здійснення соціальних витрат, що відповідають небезпечності конкретного вчиненого кримінального правопорушення [2]. Належною реалізацією публічного інтересу у функціонуванні інститутів кримінальної юстиції будемо вважати таку, коли більшість рішень на законодавчому та правозастосовному рівнях кримінально-правового регулювання є ефективними й забезпечують раціональне використання соціального ресурсу.

Матеріали та методи. Якісне оновлення методів роботи з даними є одним з голо-

вних векторів розвитку сучасної науки. Широке впровадження інформаційних технологій практично у всі сфери соціального буття забезпечує формування значних обсягів даних, створює унікальні можливості для аналізу суспільних процесів. Обґрунтування положень про злочинність, її причини, особистість злочинця, заходи запобігання, яке передбачає методологічно послідовне отримання нових знань з даних, що збираються та обробляються автоматизовано, нами запропоновано називати обчислювальне кримінологічне аргументування [1].

З урахуванням зазначених позицій нами розроблено та представлено у відкритому доступі веб-застосунок «Протидія злочинності в Україні: інфографіка» [3].

Метою статті є демонстрація можливостей обчислювального кримінологічного аргументування на прикладі розробленого інструменту, а також аналіз впливу військової агресії РФ на протидію злочинності в Україні в площині ефективного використання соціальних ресурсів для боротьби зі злочинністю.

Результати. На нашу думку, найбільш важливими є наступні положення щодо змісту статистичних показників протидії злочинності в Україні. Спостерігається збільшення кількості облікованих проваджень. Помітне падіння частки проваджень надісланих до суду та частки засуджених можна розглядати як загальну характеристику впливу агресії РФ на практичне кримінально-правове регулювання (інфографіка 3). Правоохоронні органи фіксують численні кримінальні правопорушення з боку агресора, проте можливості притягнення винних до відповідальності тимчасово обмежені.

Відбулися певні зміни структури облікованих проваджень та кількості засуджених осіб (інфографіка 4). Традиційно переважна більшість облікованих проваджень та засуджених осіб була пов'язана з правопорушеннями проти власності, життя та здоров'я та незаконним обігом наркотиків. До початку повномасштабної агресії РФ проти України у 2022 році, частка проваджень щодо правопорушень проти власності складала 50-68%,

частка засуджених за такі правопорушення була в межах 47-55%. У 2022 та 2023 роках щодо правопорушень проти власності було обліковано 31% та 38% проваджень, частка засуджених за ці правопорушення склала 39% та 33%. Відповідно, до найвищих показників за останні 10 років наблизилися аналогічні характеристики протидії посяганням на життя та здоров'я (12-13% проваджень, 15% засуджених), найбільшими за цей час виявилися частки облікованих проваджень та осіб, засуджених за правопорушення в сфері незаконного обігу наркотиків (9-8% проваджень та 16-19% засуджених). Помітним було збільшення частки засуджених за кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади (Розділ XV Особливої частини КК, з 1-3% до 6-7%). Найбільшим було збільшення часток облікованих проваджень проти основ національної безпеки (Розділ I), від 0,1-0,2% до 4,7% (2022), а також проти миру й безпеки людства (Розділ XX) від 0,01-0,1% до 17% (2022) та 13% (2023).

Протидія посяганням на власність (інфографіка 5, 6) характеризується тим, що крім істотного зменшення частки серед облікованих правопорушень та засуджених осіб, зберігається загальна тенденція останніх років щодо зменшення абсолютної кількості облікованих проваджень та засуджених осіб. Водночас, заслуговує на увагу істоте збільшення облікованих випадів шахрайства без відповідної динаміки повідомлень про підозру та засудження (інфографіка 7). Кількість облікованих проваджень за ознаками шахрайства у 2023 році була більшою ніж проваджень, облікованих за ознаками крадіжки та, відповідно, найбільшою серед усіх кримінальних правопорушень. Якщо кількість проваджень, облікованих за ознаками шахрайства зростає порівняно з 24 тис. у 2021 році до 83 тис. у 2023, то кількість таких проваджень з повідомленням про підозру у 2022 році зменшилася на 20%, але у 2023 збільшилася майже у двічі порівняно з 2021 роком. Аналогічно характеризується й кількість осіб, засуджених за шахрайство: у 2022 році зменшилася на 27%, але у 2023 зростає порівняно з 2021 роком на 19%

(2023 – 2028 осіб, 2021 – 1698). Дана ситуація, на нашу думку, є відображенням процесів міграції населення через агресію рф, значним збільшенням чисельності внутрішньо переміщених осіб. Також заслуговує на увагу гіпотеза про більш широке використання злочинцями інформаційних технологій.

У контексті кримінально-правової протидії посяганням на життя (інфографіка 8, 9) в першу чергу слід відзначити зумовлене агресією рф більш ніж десятикратне збільшення кількості облікованих посягань за ознаками умисного вбивства. Тут кримінальна статистика однозначно фіксує страшну ціну агресії рф для народу України. Разом з цим, не можна не звернути уваги на істотне, за межами тенденцій останніх років, зменшення проваджень, облікованих за ознаками тілесних ушкоджень середньої тяжкості та легких тілесних ушкоджень (інфографіка 10). Такі дані, на нашу думку, свідчать про те, що агресія рф не залякала українців, а сприяла формуванню у них більш відповідального ставлення до соціальної взаємодії. Водночас, помітною є тенденція зростання кількості облікованих проваджень та засуджених осіб за домашнє насильство (інфографіка 11). Важливим є і те, що серед осіб, обвинувальні акти щодо яких направлено до суду, значно збільшилася кількість військовослужбовців (з 4 до 49) (інфографіка 12). У цьому контексті варто звернути увагу на загальне збільшення кількості військовослужбовців серед виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Слід відзначити загострення негативних тенденцій протидії незаконному обігу наркотиків (інфографіка 13). Зберігається значна різниця між динамікою обліку проваджень та засудження за дії, пов'язані зі збутом наркотиків (ст. 307 КК), збільшення кількості облікованих проваджень та проваджень з повідомленням про підозру супроводжується зменшенням кількості засуджених осіб. Крім того у 2022 та 2023 роках спостерігалось істотне збільшення кількості облікованих проваджень за ознаками діянь не пов'язаних зі збутом (ст. 309). У 2023 це збільшення супроводжувалося відповідною зміною кіль-

кості засуджених. Відношення кількості засуджених за ст. 307 до кількості засуджених за ст. 309 у 2013 році складало 1 до 4, у 2023 – 1 до 14 (інфографіка 14). Показники можуть свідчити про складності організації роботи правоохоронних та судових органів у воєнний час та однозначно потребують подальшого дослідження.

Протидія посяганням на громадську безпеку (інфографіка 15, 16) характеризується тим, що у 2022 та 2023 збільшувалася кількість облікованих проваджень за ознаками завідомо неправдивого повідомлення про небезпеку (ст. 259 КК). Однак відповідного збільшення кількості засуджених осіб не спостерігалось. Також час повномасштабної військової агресії рф характеризується збільшенням проваджень за ознаками незаконного поводження зі зброєю. Динаміка кількості засуджених за це правопорушення у 2023 році повернулася до середніх показників останніх років. Також слід зазначити, що у 2023 році серед засуджених за незаконне поводження зі зброєю частка осіб, яких звільнено від покарання, була найбільшою за останні 11 років (інфографіка 17).

Протидія посяганням на авторитет держави (Розділ XV Особливої частини КК) характеризується істотним зменшенням погроз та насильства щодо працівників правоохоронних органів (ст. 345) із відповідним зменшенням кількості засуджених (інфографіка 18, 19). Водночас у 2022 та 2023 подвоїлася кількість засуджених за використання підроблених документів (ст. 358).

Зберігаються негативні тенденції протидії кримінальним правопорушенням в сфері службової діяльності (інфографіка 20, 21). Переважну більшість осіб засуджено за пропозицію неправомірної вигоди (у 2023 році – 78%).

Найбільш очевидними статистичними маркерами впливу агресії рф на протидію злочинності в Україні (інфографіка 22, 23) є дані щодо динаміки обліку посягань безпеки людства (Розділ XX). Кількість облікованих посягань щодо порушення законів та звичаїв війни – з 172 випадків до 60 – 61 тисячі на рік. Особли-

вість протидії цим правопорушенням полягає у тимчасово обмежених можливостях національних правоохоронних органів та судів притягати винних до кримінальної відповідальності. Саме тому статистичне відображення протидії цим посяганням характеризується значним розривом кількості облікованих проваджень та кількості проваджень у яких повідомлено про підозру, кількості засуджених осіб. Найбільш впливовим чинником такої ситуації, зрозуміло, є агресія рф.

Окремою тенденцією протидії злочинності в Україні з 2022 року стала криміналізація посягань, доповнення КК України новими заборонами. Однією з таких заборон була стаття 436-2 КК, яка передбачила відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікацію її учасників. КК доповнено статтею 436-2 згідно із Законом № 2110-IX від 03.03.2022. Прогноз соціально-економічних та інших результатів доповнення КК цією статтею передбачав посилення ефективної протидії гібридній інформаційній війні, що її веде держава-агресор проти України, захист державного суверенітету та територіальної цілісності України, зміцнення патріотичних настроїв у ЗСУ та загалом в українському суспільстві [4].

У 2022 за ознаками даного правопорушення було обліковано 1354 провадження, засуджено 200 осіб, у 2023 – обліковано 1282, засуджено 472.

Представимо статистичні показники для цієї норми у порівнянні з аналогічними показниками, що характеризують протидію всім кримінальним правопорушенням за останні 11 років (інфографіка 24-29).

За два останні роки лише 18% (119 осіб), визнаних винними у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 436-2 КК, отримали за рішеннями національних судів реальні покарання (82 % винних, 553 особи було звільнено від покарання). Середній рівень застосування реальних покарань за останні 11 років складає 58% (інфографіка 25).

Віковий розподіл осіб, визнаних винними: 23% – від 30 до 50 років (середнє значення – 49%), 45% – від 50 до 65 років (середнє значення 10%), 30%(!) – від 65 років (середнє значення 1 %). Серед засуджених 39% пенсіонерів (середнє значення 3,4%).

За вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК, у складі групи протягом 2022–2023 років засуджено 2 особи. Частка жінок серед засуджених – 40% (середнє значення 12%).

Командою проєкту «Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії глорифікації збройної агресії рф в Україні» (реєстраційний номер 2022.01/0060), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України, було здійснено масштабне дослідження обвинувальних вироків за статтею 436-2 КК. Встановлено, що у 77,8% дії полягали у написанні постів, залишенні коментарів або реакцій у соціальних мережах, 61,8 % таких дій відбувалися у мережі «Однокласники», близько половини вироків стосуються від одного до чотирьох епізодів (від одного до чотирьох постів/коментарів/реакцій) (інфографіка 30).

Рівень застосування звільнення від покарання свідчить, що скоріше за все у судах у переважній більшості опиняються справи щодо обвинувачення у найменш небезпечних проявах глорифікації. Це додатково підтверджується аномальними, в контексті загальних показників протидії злочинності, даними що характеризують вік, стать, освіту та заняття засуджених за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 436-2 КК України. Можна стверджувати, що спостерігається примітивізація [5] кримінально-правової протидії виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії рф проти України, глорифікації її учасників. За умови активних дій противника у інформаційній сфері, такий прояв примітивізації кримінально-правового регулювання є небезпечним. Навряд чи така сукупність судових рішень забезпечує досягнення задекларованих цілей криміналізації виправдовування дій агресора.

Тим не менше, правоохоронними органами, прокуратурою та судами проведено більше ніж значний обсяг роботи щодо забезпечення відсічі агресії РФ у інформаційній сфері. Водночас, напрями протидії глорифікації потребують перегляду. Про важливість протидії глорифікації свідчить в першу чергу географічний розподіл облікованих проваджень (інфографіка 31). Діяльність СБУ щодо виявлення фактів глорифікації дозволяє чітко встановити основні напрями інформаційних впливів агресора. Це Харківська, Сумська, Одеська та Миколаївська області. Заслуговує на увагу гіпотеза про те, що значна кількість облікованих проваджень у названих регіонах свідчить про те, що ворог не полишив планів нападу на них та здійснює підготовчі дії у інформаційному просторі. У такій ситуації протидія глорифікації категорично не має бути обмежена примітивними формами (значну поширеність яких демонструє статистика).

Тут не можна не звернути уваги на географічний розподіл кількості засуджених осіб та суворості призначеного покарання (інфографіка 32). Розподіл кількості засуджених в цілому співпадає з розподілом облікованих проваджень. Найбільша кількість засуджених у Сумській та Одеській областях. Водночас, переважно більш суворі покарання призначають у західних регіонах. Наша гіпотеза полягає у тому, що судді регіонів з найбільшою кількістю засуджених отримали значну практику, через це з більшою об'єктивністю оцінюють фактичну, дійсну небезпечність осіб, яких звинувачують у глорифікації, та їхніх дій. Такої практики поки що не мають судді західних регіонів, тому застосовують більш суворі покарання. Продовження практики переважної протидії примітивним формам глорифікації з часом вирівняє оцінку суддів по всій країні. На нашу думку небезпека тут криється у тому, що слідом за суддями спрощене розуміння глорифікації стане властивим і публічному соціально-політичному дискурсу. Такої, назвемо цей феномен «девальвації безпеки», не можна допускати враховуючи зроблений раніше висновок про значення глорифікації для військових планів агресора.

Висловлене є додатковим аргументом для корегування напрямів протидії глорифікації. Видається, що є сенс більш активно використовувати суспільну комунікацію, зокрема позиціонувати діяльність СБУ щодо колишніх відомих в Україні осіб, які зараз публічно висловлюють підтримку ворогу. Наприклад, офіційне повідомлення про притягнення до відповідальності за глорифікацію артистки Повалій (15 лютого 2024 р.), на нашу думку, мало найбільше значення для оздоровлення інформаційного простору ніж десятки обвинувачень пенсіонерок за кілька позначок «подобається» у «однокласниках».

Зміни у структурі облікованих проваджень та кількості засуджених за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки (інфографіка 33, 34, 35) також пов'язані з доповненнями до КК. У цьому випадку йдеться про статтю 111-1, яка передбачає відповідальність за колабораційну діяльність. У 2023 році за цією статтею було обліковано більше половини проваджень серед облікованих за статтями Розділу I Особливої частини та засуджено більше половини осіб серед усіх засуджених за статтями даного розділу.

До початку повномасштабної збройної агресії, близько 80% осіб, засуджених за правопорушення, передбачені розділом, засуджувалися за порушення територіальної цілісності (ст. 110 КК).

Певні маркери свідчать, що протидія як порушенням територіальній цілісності (у період 2014–2021), так і колабораційній діяльності (2022–2023), знову ж таки має ознаки примітивізації.

Так, звільнення від призначеного покарання відбувалося у більше ніж 90% засудження за ст. 110 у період з 2018 по 2021 (інфографіка 36). У цей період частка жінок, засуджених за цією статтею була від 63 до 72%. Частка жінок серед засуджених за колабораційну діяльність складає 32-37% (інфографіка 37). Середній показник частки жінок серед засуджених – 12%.

Віковий розподіл засуджених за ст.ст. 110 та 111-1 також має специфіку. Якщо середні дані свідчать, що частка засуджених за вчинення

кримінальних правопорушень у віці від 50 років складає близько 11 %, то для засуджених за ст.ст. 110, 111-1 така частка складає 47-50% (інфографіка 38). Серед засуджених за ці посягання 16-19% пенсіонерів за умови середнього значення 3,4 % (інфографіка 39).

Робота зі статистичними даними виявила істотні недоліки чинної системи збирання та аналізу даних про протидію злочинності. По-перше, ОГП та ДСА представляють дані, зібрані під кутом їх професійної діяльності тому їх зведення в єдиний масив часто є проблематичним. Наприклад, ОГП веде облік осіб, яким повідомлено про підозру та матеріали щодо вчинення кримінального правопорушення якими направлено до суду. ДСА, свою чергу, веде облік осіб, вироки щодо яких набрали чинності. Однак порівняння кількості осіб, матеріали щодо яких було направлено до суду, та кількості осіб щодо яких існують вироки, які набрали чинності, буде не суворим з методологічної точки зору. Справа у тому, що ОГП обліковує всі обвинувачення, а ДСА, у разі вчинення кількох правопорушень, тільки ті що відносяться до статті КК з найбільш суворою санкцією. Можна здійснити порівняння за провадженнями скерованими до суду та розглянутими у суді. В такому випадку виникають питання чистоти обліку з урахуванням можливості апеляції. Менше з тим, наступні версії довіднику будуть включати і звіт ДСА форми 1-к, що містить дані судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінальних проваджень

Висновки. Для продовження дискусії щодо методів аналізу даних про злочинність зазначимо наступне: обчислювальне кримінологічне аргументування дає можливість швидко оцінювати зміст достатньо великих об'ємів даних та реагувати на динамічні соціальні процеси; властива обчислювальному аргументуванню методологія відтворюваних досліджень здатна якісно підвищити рівень довіри до результатів кримінологічних досліджень; рішення, розроблені на підставі великої кількості даних, за методологією, яка забезпечує високий рівень довіри до результатів аналізу,

здатні істотно раціоналізувати національний дискурс щодо протидії злочинності.

Водночас, для мінімізації названих ризиків критично важливим є вдосконалення інформаційного забезпечення кримінально-правового регулювання. Вважаємо, існують два найважливіших, на нашу думку, напрями забезпечення раціонального (ефективного) кримінально-правового регулювання.

По-перше, створення комплексної системи інформаційного забезпечення кримінально-правового регулювання з наступними складовими: законодавство, наукові джерела, реєстри облікованих проваджень, судових рішень, засуджених осіб, дані щодо адміністративно-правового регулювання.

Законодавство. Структуровані та класифіковані дані щодо усіх законів про кримінальну відповідальність із розподілом за редакціями, чіткою вказівкою часу набрання (втрати) чинності, перехресними посиланнями на правові позиції Верховного суду тощо.

Наукові джерела. Наукова інформація, яка асоційована з відповідними нормами законодавства про кримінальну відповідальність та постійно актуалізується. Оскільки через брак комунікації практичних працівників та дослідників робота останніх використовується недостатньо ефективно, доступність «в один клік» матеріалів наукових досліджень, систематизованих за нормами кримінального законодавства, здатна забезпечити підвищення ефективності правового регулювання.

Обліковані кримінальні провадження. Ключовою позицією оновлення цього напряму інформаційного забезпечення кримінально-правового регулювання має стати відхід від оприлюднення звітів, для науковців та інституцій громадянського суспільства має бути відкритий доступ до деперсоніфікованих даних Єдиного реєстру кримінальних проваджень. За умови реалізації такого підходу можливим стане аналіз статистичних даних різного ступеня складності. Організація реальної взаємодії інститутів громадянського суспільства та правоохоронців також перестане обмежуватися тільки імітаційними формами. Саме так, наприклад, організований сучасний доступ

до медичної інформації. Вся інформація про пацієнтів, включаючи призначення, відомості про стан здоров'я та інші дані, збирається в єдиній базі даних. Доступ до персональних даних пацієнтів мають лише їхні лікарі. Науковці, контролюючі органи та фармацевтичні компанії мають доступ до деперсоніфікованої інформації, що дає їм можливість здійснювати оперативний контроль за якістю лікарських препаратів; відслідковувати ефективність лікування; постійно вдосконалювати медичне забезпечення завдяки аналізу великих обсягів даних. Такий підхід робить охорону здоров'я більш ефективною та прозорою [6].

Реєстр судових рішень. Без сумніву, чинний Державний реєстр судових рішень є важливим та надзвичайно потужним інструментом сучасних наукових досліджень. Водночас необхідною є його інтеграція з обліком кримінальних правопорушень для забезпечення можливості відслідковувати долю кожного облікованого провадження.

Реєстр осіб, що притягалися до кримінальної відповідальності. Сьогодні надзвичайно складним завданням є дослідження ефективності застосованих кримінально-правових засобів із позицій подальшої поведінки засуджених. Для забезпечення оперативного виконання таких завдань означений реєстр має бути інтегрований з обліком кримінальних правопорушень та реєстром судових рішень.

Система інформаційного забезпечення адміністративно-правового регулювання. Важливою складовою ефективного кримінально-правового регулювання є його аналіз в контексті даних про суміжні види правового регулювання. Найбільш очевидний приклад – визначення дрібного викрадення чужого майна. За умови, що крадіжка представляє собою левову долю всього, чим займається кримінальна юстиція, не існує чітких раціональних аргументів, щодо меж між цим злочином та адміністративним правопорушенням, передбаченим ст. 51 КпАП. Чому різниця визначається на рівні 0,2 неоподатковуваних мінімуми? Яка частка облікованих крадіжок у розмірі 0,3, а яка – 0,18? За таких умов показник 0,2 набуває значення «регуля-

тора» злочинності. При цьому такий «регулятор» може активно використовуватися для політичних маніпуляцій. У той же час наявність у вільному доступі відповідних статистичних даних здатна забезпечити пошук раціональних рішень означеної проблеми [7].

По-друге, створення альтернативної системи оцінки ефективності діяльності правоохоронних та судових органів, яка не базується на аналізі даних офіційної статистики. Ентоні Гідденс зазначає: «Статистика злочинності та правопорушень є, мабуть, найменш достовірною з усіх офіційно опублікованих даних із соціальних питань» [8, с. 812]. Така ситуація виникає через залежність змісту офіційної статистики від суб'єктів її збирання, що з необхідністю призводить до неможливості об'єктивного відбиття стану злочинності у даних статистики.

Одним з можливих варіантів розв'язання означеної проблеми є розвиток альтернативних методів оцінки злочинності. Тому на позитивну оцінку заслуговує Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схвалений Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, який передбачає «запровадження періодичного анонімного віктимологічного опитування населення (victimology survey, crime survey) з метою встановлення кількості осіб, які стали потерпілими від кримінальних правопорушень певного виду, а також використання методу самозвіту (self-report survey) для анонімного з'ясування кола осіб, які вчиняли будь-які кримінальні правопорушення протягом певного періоду, складання за їх результатами віктимологічних карт».

Дослідження в сфері віктимології представлені у вітчизняній науці. Так, В.О. Туляковим розроблено основи віктимологічної теорії, уточнено зміст і характеристики процесу віктимізації, описано основні поняття, принципи та науковий апарат віктимологічної теорії, представлено результати віктимологічних досліджень [9]. За редакцією Б.Н. Головкина та В.В. Голіни підготовлено навчаль-

ний посібник у якому на основі сучасних досліджень системно викладено знання щодо сутності віктимології як науки, основних її понять, віктимізації окремих категорій жертв, соціальних та особистісних детермінант віктимності і ролі її у механізмі злочинної поведінки, шляхів і заходів віктимологічного запобігання злочинності [13].

Х. Курі та В.І. Поклад представляли результати міжнародного віктимологічного дослідження за участю Інституту зарубіжного та міжнародного кримінального права імені Макса Планка та Луганського державного університету внутрішніх справ [10, с. 6–12]. А.А. Бова обґрунтовував необхідність та демонстрував результати оцінки даних офіційної статистики в контексті результатів віктимологічних досліджень [11; 12]. Представлено результати багатьох інших змістовних досліджень.

Для продовження дискусії щодо тенденцій протидії злочинності зазначимо наступне:

аналіз даних щодо практичного кримінально-правового регулювання свідчить, про значну актуалізацію проблеми ефективного використання соціальних ресурсів в сфері протидії злочинності;

з огляду на встановлені тенденції обліку, повідомлення про підозру та засудження, відносно поширеність правопорушень, існує необхідність підвищення ефективності протидії шахрайству, незаконному обігу наркотиків, корупційним проявам, завідомо неправдивим повідомленням про небезпеку, підробці документів;

комплексного реагування потребує проблема збільшення військових, які вчиняють кримінальні правопорушення;

поступове збільшення частки звільнених від покарання за незаконні дії зі зброєю актуалізує проблему лібералізації законного обігу зброї;

невідповідність цілей та прогнозів соціальних ефектів криміналізації тенденціям практичного кримінально-правового регулювання (ст.ст. 436-2, 111-1 КК) потребує розгляду проблеми в контексті прагматичної парадигми кримінального права;

спостерігається примітивізація протидії злочинності;

зумовлене агресією РФ зменшення частки проваджень у яких повідомлено про підозру актуалізує проблематику пошуку додаткових методів оцінки ефективності роботи правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Карчевський М.В. Обчислювальне кримінологічне аргументування: поняття, можливості та перспективи використання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 4 (100). С. 112–126. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.112-126> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Карчевський М.В., Кудінов А.С. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 4. С. 101–114. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/537> (дата звернення: 06.04.2024); Карчевський М.В., Кудінов А.С., Досвід експертної оцінки кризових явищ у сфері кримінально-правового регулювання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 163–181.
3. Карчевський М.В. Протидія злочинності в Україні у форматі DATA SCIENCE. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. № 2 (98). С. 202–227. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.202-227> (дата звернення: 16.04.2024).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції) : Проект Закону № 5102 від 18.02.2021 р. / Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5102&conv=9> (дата звернення: 16.04.2024).
5. Карчевський М.В. Проблема примітивізації кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану* : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції, Хмельницький, 16 березня 2023 року. Хмельницький : НАДПСУ, 2023. С. 97–100. URL: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/1488/1/%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%9F%D0%A1%D0%A3_16.03.2023.pdf (дата звернення: 30.03.2024).

6. Schulte T, Bohnet-Joschko S. How can Big Data Analytics Support People-Centred and Integrated Health Services: A Scoping Review. *International Journal of Integrated Care*. 2022 Jun 16; № 22(2) : 23. DOI: <https://doi.org/10.5334/ijic.5543.s1>.

7. В'юник М.В., Карчевський М.В., Арланова О.Д. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / упоряд. Ю.В. Баулін ; Коміс. з питань прав. реформи, робоча група з розвитку кримін. права. Харків : Право, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18398> (дата звернення: 04.04.2024).

8. Giddens Anthony, Griffiths Simon. *Sociology*. Cambridge : Polity Press, 2006. 1094 p.

9. Туляков В.О. Вчення про жертву злочину: соціальні та правові основи : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 ; Нац. ун.-т Одеська юридична академія. Одеса, 2001. 36 с.

10. Поклад В., Курі Х. Віктимологічні дослідження в кримінології. Віктимологічні аспекти злочинності: Кримінологічні дослідження. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 152 с.

11. Бова А.А. Методичні аспекти крос-національних соціологічних опитувань щодо віктимізації та безпеки. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1. С. 143–148.

12. Бова А.А. Соціологічні опитування потерпілих від злочинів в Україні. *Український соціум*. 2006. № 1 (12). С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2006.01.033>.

13. Віктимологія : навч. посіб. / В.В. Голіна та ін. ; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкина. Харків : Право, 2017. 308 с.

References:

1. Karchevskiyi, M.V. (2022). Obchysliuvalne kryminolohichne arhumentuvannya: poniattia, mozhlyvosti ta perspektyvy vykorystannia [Computational criminological reasoning: concepts, possibilities and perspectives of use]. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*. Vol. 4 (100). P. 112–126. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.112-126> [in Ukrainian].

2. Karchevskiyi, M.V., & Kudinov, A.S. (2016). Efektyvnist kryminalno-pravovoho rehuliuвання v Ukraini [Effectiveness of criminal law regulation in Ukraine]. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*. Vol. 4. P. 101–114. Retrieved from: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/537> [in Ukrainian]; Karchevskiyi M.V., Kudinov A.S. (2017). Dosvid ekspertnoi otsinky kryzovykh yavlyshch u sferi kryminalno-pravovoho rehuliuвання [Experience of expert assessment of crisis phenomena in the field of criminal law regulation]. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*. Vol. 1 (8). P. 163–181.

3. Karchevskiyi, M.V. (2022). Protydiia zlochynnosti v Ukraini u formati DATA SCIENCE [Fighting crime in Ukraine in DATA SCIENCE format]. *Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*. Vol. 2(98). P. 202–227. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.202-227> [in Ukrainian].

4. Proiekt Zakonu shchodo posylennia kryminalnoi vidpovidalnosti za vyhotovlennia ta poshyrennia zaboronenoї informatsiinoї produktsii [Draft Law on Strengthening Criminal Liability for Production and Distribution of Prohibited Information Products]. № 5102. (2021). Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5102&conv=9> [in Ukrainian].

5. Karchevskiyi, M.V. (2023). Problema prymityvizatsii kryminalno-pravovoi protydii kryminalnym pravoporushenniam proty osnov natsionalnoi bezpeky [The problem of primitivization of criminal-legal counteraction to criminal offenses against the foundations of national security]. *Actual problems of law enforcement activities under martial law. Of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Khmelnytskyi*, March 16, 2023. Khmelnytskyi: NADPSU. P. 97–100. Retrieved from: https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/1488/1/%D0%9D%D0%90%D0%94%D0%9F%D0%A1%D0%A3_16.03.2023.pdf [in Ukrainian].

6. Schulte, T., & Bohnet-Joschko, S. (2022). How can Big Data Analytics Support People-Centred and Integrated Health Services: A Scoping Review. *International Journal of Integrated Care*. Vol. 22 (2) – 23. DOI: <https://doi.org/10.5334/ijic.5543.s1> [in English].

7. Viunyk, M.V., Karchevskiyi, M.V., Arlanova, O.D., & Baulin Yu.V. (Ed.). (2020). Kryminalno-pravove rehuliuвання v Ukraini: realii ta perspektyvy (analytical materials) [Criminal law regulation in Ukraine: realities and prospects (analytical materials)]. Kharkiv : Pravo. 212 p. Retrieved from: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/18398> [in Ukrainian].

8. Giddens Anthony, & Griffiths Simon. (2006). *Sociology*. Cambridge : Polity Press. 1094 p. [in English].

9. Tuliakov, V.O. (2001). Vchennia pro zhertvu zlochyну: sotsialni ta pravovi osnovy [The doctrine of the victim of a crime: social and legal foundations]. (Master's thesis). Nats. un.-t «Odeska yurydychna akademiia». Odessa. 36 p. [in Ukrainian].

10. Poklad, V., & Kuri, Kh. (2006). Viktymolohichni doslidzhennia v kryminolohii. Viktymolohichni aspekty zlochynnosti [Victimological studies in criminology. Victimological aspects of crime]. Criminological studies. Luhansk: RVV LDUVS. 152 p. [in Ukrainian].
11. Bova, A.A. (2017). Metodychni aspekty kros-natsionalnykh sotsiolohichnykh opytuvan shchodo viktymizatsii ta bezpeky [Methodological aspects of cross-national sociological surveys on victimization and safety]. *Science and law enforcement*. Vol. 1. P. 143–148 [in Ukrainian].
12. Bova, A.A. (2006). Sotsiolohichni opytuvannia poterpilykh vid zlochyniv v Ukraini [Sociological surveys of victims of crimes in Ukraine]. *Ukrainian society*. Vol. 1(12). P. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2006.01.033> [in Ukrainian].
13. Holiny, V.V., & Holovkina, B.M. (Eds.). (2017). Viktymolohiia: navchalnyi posibnyk. [Victimology: Tutorial]. Kharkiv: Pravo, 308 p. [in Ukrainian].